

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 30^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1982

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΠΕΡΙΚΛΗ ΘΕΟΧΑΡΗ

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Πανοσιολογιώτατε, κύριε ύπουργέ τῆς Παιδείας, κύριε Πρόεδρε, κύριοι συνάδελφοι, κυρίες καὶ κύριοι,

Παρακάλεσα τὸν κ. πρόεδρο τῆς Ἀκαδημίας νὰ μοῦ παραχωρήσει ἕνα δικαίωμα ποὺ εἶναι δικό του, τὸ δικαίωμα νὰ προσφωνεῖ τὰ νέα ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἀκαδημίας. Τὸν εὐχαριστῶ θερμότατα ποὺ μοῦ παρεχώρησε τὸ δικαίωμα αὐτό. Τοῦ τὸ ζήτησα γιὰ δύο ιδιαίτερους λόγους. Τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς θὰ τὸν πληροφορηθῆτε ἀμέσως. Τὸν δεύτερο λίγο ἀργότερα.

Ὁ Βασίλειος Ι. Βλαβιανὸς γεννήθηκε ἐνάμισυ μῆνα πρὶν ἀπὸ μένα. Δὲν θὰ σᾶς πῶ πότε. Ὁ πατέρας του, ποὺ τὸν θυμᾶμαι πάντα μὲ βαθύτατη συγκίνηση, ὁ Ἰωάννης Βλαβιανὸς, διακρίθηκε ὡς δικηγόρος καὶ μάλιστα ὡς νομομαθής, καθὼς καὶ ὡς δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηῶν ἐπὶ εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια. Ἦταν Ἀμοργιανὸς καὶ καταγόταν ἀπὸ οἰκογένεια ἀγωνιστῶν τοῦ '21. Ὁ προπάππος του ἦταν Φιλικός, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ προπάππου του ἔπαισε μαχόμενος στὸ Ἰάσιο. Ἡ μητέρα τοῦ Βάσου Βλαβιανοῦ ἦταν ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ἦταν ἐξ αἵματος συγγενὴς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου. Ὁ Βάσος Βλαβιανὸς ἔτερμάτισε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὸ Δ' Γυμνάσιο Ἀθηῶν. Τώρα πλέον πρέπει νὰ σᾶς πῶ καὶ πότε τὶς ἔτερμάτισε, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ προσθέσω — αὐτὸς εἶναι ὁ δεύτερος λόγος ποὺ μ' ἔκανε νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς

Ἀκαδημίας νὰ μοῦ παραχωρήσει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν προσφωνήσω— πότε μπήκαμε μαζὶ ὡς φοιτητὲς στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὴ μοναδικὴ τότε Νομικὴ Σχολὴ τοῦ μοναδικοῦ ἑλληνικοῦ πανεπιστημίου. Μπήκαμε τὸ 1919, μαζὶ ἐπίσης μὲ τὸν συνάδελφό μας Ἰωάννη Μαρμαριάδη. Ξέρετε, κυρίες καὶ κύριοι, ποιὸς εἶναι ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μαρμαριάδης; Εἶναι ὁ Πέτρος Χάρης. Ὑστερα ἀπὸ δύο ἔτη σπουδῶν κατευθύνθηκε ὁ Βάσος Βλαβιανὸς στὴ Γερμανία, ὅπως εἶχα κατευθυνθεῖ κ' ἐγὼ στὴν ἴδια χώρα τὸ 1920, γιὰ νὰ συνεχίσουμε ἐκεῖ τὶς σπουδές μας ὄχι μόνον στὴν ἐπιστήμη τοῦ Δικαίου, ἀλλὰ καὶ στὶς πολιτικὲς καὶ οικονομικὲς ἐπιστῆμες. Ὁ Βλαβιανὸς ἐσπούδασε στὴ Λειψία, στὸ Μόναχο καί, ἀφοῦ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ Δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου, συμπλήρωσε τὶς σπουδές του καὶ στὸ Παρίσι.

Ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ του στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μονάχου ἔκανε βαθύτατη ἐντύπωση στὸ νομικὸ κόσμον τῆς Γερμανίας, καὶ ὄχι μόνον στὸ νομικὸν κόσμον. Τὸ θέμα τῆς διατριβῆς του, μᾶς πολὺ σημαντικῆς διατριβῆς, ἦταν—αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ τίτλος τῆς—: “Zur Lehre von der Blutrache”. Οἱ Γερμανοί, ὅταν λένε “Zur Lehre”, ὑπονοοῦν “Ein Beitrag zur Lehre”, δηλαδὴ συμβολὴ στὴ θεωρίαν περὶ τῆς βεντέτας, τῆς ἀντεκδικήσεως. Τὸ ἔργον αὐτό, πὸν τὸ ἔχον ἐπικαλεσθεῖ ἀπὸ τότε πολλοὶ ἐπιστήμονες, πὸν ἔχον ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ἴδιον θέμα, ἔχει χαρακτηρησθεῖ θεμελιώδες. Ἐξετάζει τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ καὶ νομικὴ πλευρὰ του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ. Θὰ ἰδεῖτε στὴν ἀποψινὴ ὁμιλίαν του, ὅτι ἔχει κάποια σχέση τὸ θέμα, πὸν θὰ μᾶς ἀναπτύξει, μὲ ὅσα εἶχε γράψει ἄλλοτε στὴ διδακτορικὴ του διατριβή, πὸν δημοσιεύθηκε στὴ Γερμανία τὸ 1924.

Ἐνα χρόνον ἀργότερον—θὰ μιλήσω πολὺ συνοπτικὰ γιὰ τὶς κυριώτερες μεταγενέστερες ἐργασίες του— δημοσιεύθηκε στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐπέστρεψε τὸ 1925, ἡ ἐργασία του «Γιὰ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου στὴ Γερμανία». Εἶναι ἡ πρώτη νομικὴ πραγματεία, πὸν ἔχει γραφεῖ στὴν Ἑλλάδα στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕναν ἰδιαιτέρου τίτλου, ἀλλὰ ὑπῆρξε καὶ μειονέκτημα γιὰ τὸν ἴδιον. Τοῦ ἔκλεισε τὴ θύραν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος Σβώλος, ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος, ὁ Νίκος Βέης, ἐγὼ καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ γίνουμε δεκτοὶ στὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς Νομικῆς Σχολῆς ἢ τῆς Φιλοσοφικῆς, ἐγράψαμε τὶς ἐπιστημονικὲς πραγματείες μας στὴν καθαρεύουσα. Ὁ Βάσος Βλαβιανὸς ἦταν πεισματάρης καὶ δὲν ἀνεχόταν συμβιβασμούς. Ὅχι μόνον ἔγραψε τὴν πρώτην ἑλληνικὴν πραγματεία του στὴ δημοτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἔκανε καὶ κάτι ἄλλο. Τὴν ἔγραψε μὲ τὸ μονοτονικόν. Στὸ σημεῖον αὐτὸ διατηρῶ κάποιες ἐπιφυλάξεις. Στὴ δημοτικὴν, ἐπίσης, γλῶσσαν ἔγραψε καὶ τὴν πραγματεία του «Συστη-

ματική ταξινόμηση τῶν ποινικῶν ἐπιστημῶν). Οἱ δύο αὐτὲς πραγματεῖες τοῦ θά τοῦ ἀνοίγαν τὴ θύρα τῆς Νομικῆς Σχολῆς, ἀν δὲν ἦταν γραμμένες στὴ δημοτικῆ. Θὰ ἔπαιρνε τὸν τίτλο τοῦ ὕφηγητῆ, καὶ θὰ ἐγκαινίαζε τὴν ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομίαν του. Ἡ Νομικὴ Σχολὴ βρέθηκε τότε σὲ δύσκολη θέση. Δὲν θέλησε νὰ τὸν κάνει ὕφηγητῆ, ἀλλὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀπορρίψει. Ἐτσι ἐκκρεμεῖ ἀκόμη ὡς τώρα στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἡ αἴτησή του νὰ γίνῃ ὕφηγητῆς, ἀλλὰ τὴν ἐκκρεμότητα αὐτή, κύριε ὑπουργέ τῆς Παιδείας, δὲν μπορεῖτε νὰ τὴ θεωρήσετε ὡς ἐκκρεμότητα, πὺν μπορεῖ νὰ ἀρθεῖ, γιατί ὁ Βλαβιανὸς ἔχει κάπως ὑπερβεῖ τὸ ὄριο τῆς ἡλικίας, πὺν ἔχει τεθεῖ γιὰ τοὺς διορισμοὺς πανεπιστημιακῶν λειτουργῶν.

Σημαντικὲς ἐπίσης ἐργασίαι του δημοσιεύθηκαν σὲ ξένες γλώσσες. Θὰ μνημονεύσω ἐνδεικτικὰ μόνο τέσσερες. Ὁ Βλαβιανὸς μιλάει καὶ χειρίζεται τὴν ἀγγλική, τὴ γαλλικὴ καὶ τὴ γερμανικὴ γλώσσα, ὅπως καὶ τὴν ἑλληνικὴ. Μιὰ σημαντικὴ ἐργασία του, πὺν δημοσιεύθηκε στὴ Γαλλία ἔχει τὸν τίτλο "*L'Évolution de la Legislation Pénale en Grèce*". Στὴ Γαλλία ἐπίσης δημοσιεύθηκε ἡ πραγματεία του "*La Responsabilité Pénale des Personnes Morales*". Ἀργότερα, ὅταν ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀμερικὴ, συνέβαλε μὲ μιὰ σημαντικὴ πραγματεία του στὸ συλλογικὸ ἔργο "*Struggle for Tomorrow: Modern Political Ideologies of the Jewish People*", καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἐπίσης δημοσιεύθηκε, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν καὶ ἄρθρων του, ἡ βαρυσήμαντη πραγματεία του "*Μέθοδοι ἐπιβίωσης στὴν ἀτομικὴ ἐποχὴ*" ("*Methods of Survival in the Atomic Age*").

Ὁ Βάσος Βλαβιανὸς ἐργάσθηκε ὡς δικηγόρος — καὶ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ — ὡς τὸ 1939. Ὑπῆρξε μέλος, νομίζω γραμματεὺς, τοῦ Ἀνωτάτου Σοφρονιστικοῦ Συμβουλίου τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης, καθὼς καὶ μέλος νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ποινικῆς Δικονομίας, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος στὰ Σοφρονιστικὰ Συνέδρια Λονδίνου 1925, Βρυξελλῶν 1926, Πράγας 1930, Βουκουρεστίου 1928, Βερολίνου 1935.

Τὸ 1932 παντρεύτηκε. Ἡ σύζυγός του Κατὴ Γεωργίου Νικολάου τὸν κατέστησε σύγαμβρο τοῦ παρισταμένου ἀπόψε ἐδῶ ἀγαπητοῦ φίλου προέδρου κ. Γεωργίου Μαύρου, ὁ ὁποῖος τόσο θερμὰ ἔχει ὑποστηρίξει τὴν Ἀκαδημία μας στὴ Βουλὴ.

Τὸ 1939, ἀφοῦ εἶχε προσφέρει τόσες καὶ τόσο πολυτίμες ὑπηρεσίαις στὸν τόπο του, ἐγκαταστάθηκε στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἐκεῖ ὄχι μόνον δὲν ἐλησμόνησε τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔκανε τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη πὺν πολὺ δική του, καὶ προσπάθησε νὰ κάνει καὶ τοὺς ξένους νὰ τὴν ἀγαπήσουν καὶ νὰ σεβασθοῦν τοὺς μύχθους καὶ τοὺς σκληροὺς ἀγῶνες της ἀπὸ τὸ 1940 καὶ πέρα. Ὁ Βάσος Βλαβιανὸς ἀνέλαβε

ἀπὸ τὸ 1941, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ χώρα μας στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν—ἡ πτώση αὐτὴ ἔκανε τὸ λαὸ μας νὰ ἀνυψωθεῖ ἀκόμη περισσότερο—μιὰ πρωτοβουλία, ἡ ὁποία στέφθηκε μὲ ἐπιτυχία. Ἀγωνίσθηκε γιὰ νὰ ἀρθεῖ ὁ ἀποκλεισμός—ἡ προσπάθειά του αὐτὴ ἦταν παράλληλη μὲ τὴν προσπάθεια στὸ Λονδίνο τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ἐμμανουὴλ Τσουδεροῦ—, ὁ ἀποκλεισμός πὸν εἶχαν ἐπιβάλλει οἱ Σύμμαχοι σὲ ὅσες χώρες εἶχαν κατακτηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ νὰ δοθεῖ ἡ δυνατότητα στὸν ἑλληνικὸ λαό, τὸν χειμῶνα 1941-42, ἰδίως ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, ὅπου εἶχαν ἐξαντληθεῖ τὰ ὄρια τῆς βιολογικῆς ἀντοχῆς, νὰ ἀνασάνει κάπως. Πράγματι, λίγες μέρες πρὶν διαφύγω ἀπὸ τὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα (διέφυγα τὴν ἄνοιξη τοῦ 1942) πρὸς τὴν Τουρκία, ἔφθασε—κρυβόμενον τότε στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ πληροφορήθηκα ἀργότερα—τὸ πρῶτο πλοῖο, τὸ τουρκικὸ Κουρτουλούς, μὲ τρόφιμα, πὸν ὁ Βάσος Βλαβιανός, μαζὶ μὲ ἄλλους, εἶχε φροντίσει νὰ συλλεγοῦν καὶ νὰ σταλοῦν στὸν πεινασμένο ἑλληνικὸ λαό. Ἐπρωτοστάτησε καὶ στὸ “Greek War Relief”, πὸν ἰδρύθηκε τότε στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς.

Παράλληλα μὲ τὴ δράση του αὐτῆ, ἀνέλαβε τὸ 1940 τὴ διεύθυνση τῆς καθημερινῆς ἑλληνικῆς ἐφημερίδας τῆς Νέας Ὑόρκης («Ἐθνικὸς Κήρυξ»), ἀνέβασε τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς, καὶ οἱ ἀγῶνες πὸν ἔκανε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἀπὸ τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδας καὶ μὲ ἓνα περιοδικό, πὸν τὸν τίτλο του θὰ μνημονεύσω σὲ λίγο, ἦταν ἀγῶνες, πὸν ἀπέβλεπαν ὄχι μόνον στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πὸν πεινοῦσε καὶ ἀγωνιζόταν, ἀλλὰ καὶ στὴν δικαίωση τῶν ἄμεσα συνφασμένων μὲ τὴν ὑπαρξὴ μας ἐθνικῶν πόθων. Τὴ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Κήρυκος διατήρησε ὁ Βλαβιανός ὡς τὸ 1947, δηλαδὴ ὡς τὴν ὥρα πὸν τὸ πανεπιστήμιο τῆς Νέας Ὑόρκης τὸν ἐξέλεξε καθηγητῆ. (Ἐδίδαξε ἐκεῖ ἐπὶ δεκατέσσερα χρόνια «Πολιτικά καὶ Οἰκονομικὰ Προβλήματα τῶν Χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου).

Ἐπιτρέψτε μου, κυρίες καὶ κύριοι, νὰ ξαναγυρίσω στὴν περίοδο τοῦ πολέμου. Ἰδρύθηκε τότε στὴν Ἀμερικῆ, μὲ ἔδρα τὴ Νέα Ὑόρκη, ἀπὸ τὸν Βλαβιανὸ καὶ ἀπὸ ἐκπροσώπους ἄλλων χωρῶν, πὸν εἶχαν κατακτηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀξονα, ἢ καὶ ἀπὸ Ἱταλοὺς φιλελεύθερους, ἀντιφασίστες, πὸν ἀγωνίζονταν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱταλία ἐναντίον τοῦ Μουσολίνι, ἢ («Ἐταιρία τοῦ Ἐλεύθερου Κόσμου») (“Society of the Free World”), καὶ ἡ Ἐταιρία αὐτὴ ἐξέδωσε ἓνα περιοδικό σὲ τρεῖς γλώσσες, τὸ περιοδικό («Ἐλεύθερος Κόσμος»). Ὁ Βλαβιανός ἐπρωτοστάτησε στὴν ἐταιρία καὶ στὸ περιοδικό, καὶ ἐκεῖνο, πὸν θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ τονίσω ἰδιαίτερα, εἶναι ὅτι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1943 ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν ἐταιρία («Ἐλεύθερος Κόσμος»), μὲ δική του κυρίως πρωτοβουλία, ἓνα συνέδριο, ὅπου συζητήθηκαν θέματα συνδεόμενα μὲ τὴν μελλοντικὴ τύχη τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Στὸ συνέδριο αὐτὸ ἔλαβαν

μέρος πολλές προσωπικότητες και μεταξύ αὐτῶν ὁ κόμης Carlo Sforza, πὸν —ἀν θυμᾶμαι καλὰ (δὲν προετοίμασα τὴν ὀμιλία μου καὶ τὴν συγκροτῶ αὐτὴ τῇ στιγμῇ πρόχειρα)— εἶχε ὀρίσθῃ τὸ 1918 ὕπατος ἀρμοστής τῆς Ἰταλίας στὴν Κωνσταντινούπολη — ὕπατους ἀρμοστὲς εἶχαν ὀρίσει οἱ Μεγάλες Δυνάμεις καὶ ἡ Ἑλλάς—, καὶ δὲν εἶχε ἐκδηλώσει φιλελληνικὲς τότε διαθέσεις. Γενικώτερα, ἄλλωστε, ἡ Ἰταλία ἀντιτάχθηκε ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, φανερὰ ἢ παρασημασιάζοντα, στὸ διάστημα τοῦ Α' Παγκόσμιου πολέμου καὶ στὰ ἀμέσως ἐπόμενα ἔτη στὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σφόρτσα ἔγινε ὕστερα ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Μουσολίνι ἀντιτάχθηκε στὸ φασιστικὸ καθεστῶς, ἐγκατέλειπε τὴν Ἰταλία, ἔγραψε μερικὰ βιβλία πὸν τὸν ἔκαναν καὶ ὡς συγγραφεὴ διάσημο. Μεταξὺ τῶν βιβλίων αὐτῶν εἶναι καὶ ἓνα βιβλίον, πὸν τὸ διάβασα σὲ γαλλικὴ ἔκδοση, ὅταν ἤμουν ἐξόριστος στὸ διάστημα τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αὐγούστου καὶ πὸν φέρει τὸν τίτλον «Οἱ οἰκοδόμοι τῆς Εὐρώπης» (“Les bâtisseurs de l'Europe”). Εἶχε τότε ὁ Σφόρτσα τὴν ἐλπίδα, ὅπως τὴν εἶχαμε καὶ ἄλλοι, ὅτι μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον θὰ εἶχε οἰκοδομηθεῖ ἡ Εὐρώπη σὲ πιὸ στερεὰς βάσεις. Μεταξὺ τῶν ἑξ ἢ ἐπὶ προσωπικοτήτων, πὸν ἐξαίρετοί ἦσαν ὁ Σφόρτσα ὡς οἰκοδόμους τῆς Εὐρώπης, ἦταν καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Τοῦ ἀφιέρωσε ἓνα ὀλόκληρον κεφάλαιον. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1943 προκάλεσε ὁ Βάσος Βλαβιανὸς τὸν Σφόρτσα νὰ πεῖ τί σκέπτεται γιὰ τὰ Δωδεκάνησα. Πρέπει νὰ σᾶς πῶ, κυρίες καὶ κύριοι, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ μέχρι τοῦ 1944 ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀποσπᾶσουμε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ἢ καὶ τὴν ἀμερικανικὴν, εἰδικώτερα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν, ἔστω καὶ μιὰ μοναδικὴν λέξιν σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον τῆς Δωδεκανήσου. Μᾶς ἔλεγον συνεχῶς—εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν πικρὴν αὐτὴν ἐμπειρίαν, ὅταν διαχειρίσθηκα τὰ ἐθνικά μας θέματα ὡς ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς ἐθνικῆς Ἀμύνης στὰ ἔτη 1942 - 1943— μᾶς ἔλεγον ὅτι, ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι εἶχε γίνῃ στὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον, ὅποτε καὶ μυστικὰς συμφωνίας, σχετικὰς μὲ ἐδαφικὰ θέματα, εἶχαν συναφθεῖ, εἶχαν ἀποφασίσει, Ἕλληνας καὶ Ἀμερικανοὶ καὶ Ρῶσοι, νὰ μὴν ἀνυποτάξουν καμμιά δέσμευσιν σχετικὰ μὲ ὅποιονδήποτε ἐδαφικὸν θέμαν. Σᾶς διαβεβαίω—καὶ ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἔχει ἴσως διαβάσει τὸ «Ἡμερολόγιον», πὸν κρατοῦσα ἀπὸ τὸ 1942 ὡς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1945, καὶ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν «Κέδρο» πρὸ πέντε ἐτῶν, ἐλπίζω νὰ τὸ διαπιστώσῃ—σᾶς διαβεβαίω ὅτι ἀγωνισθίκαμε νὰ ἀποσπᾶσουμε, ἔστω καὶ μιὰ μοναδικὴν λέξιν, γιὰ τὴν μεταπολεμικὴν τύχην τῆς Δωδεκανήσου. Ἐφέραμε συχνὰ σὲ δύσκολην θέσιν τὸν Eden καὶ τὸν ὑπηρεσιακὸν ὑφυπουργὸν τοῦ Φόρεϊν Ὀφίσι Sir Alexander Cadogan. Θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω, ὅτι οἱ προσωπικὰς μου προσπάθειαι εἶχαν κάποια ἐπιτυχία. Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν

συμμαχικῶν δυνάμεων Μέσης Ἀνατολῆς *H. R. L. Alexander* δέχθημε πρόθυμα τὴν πρότασή μου νὰ μετάσχει μιὰ ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ μονάδα στὴν ἀπελευθέρωση τῆς Δωδεκανήσου, καὶ ὁ κοινοβουλευτικὸς ὑφυπουργὸς τοῦ Φόρεϊν Ὁφίς *Richard Law*, γιὸς τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας *Andrew Bönar Law*, μὲ ἐβεβαίωσε, σ' ἓνα στενὸ γεῦμα στὸ σπίτι τοῦ θερμοῦ φιλέλληνα Φιλίππου *Noel Baker*, ποὺ ἦταν μέλος τῆς κυβερνήσεως Τσώρτσιλ, ὅτι θὰ κάνει ὅ,τι μποροῦσε γιὰ νὰ δοθεῖ λύση στὸ θέμα τῆς Δωδεκανήσου ὄχι μόνο μετὰ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου. Αὐτὸ μοῦ τὸ εἶπε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1943, ὅταν βοήθηκα γιὰ λίγες ἐβδομάδες στὸ Λονδίνο. Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν ἐδέσμευαν τὴν κυβέρνησι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Πάντως, λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ Ἱερὸς Λόχος, ὑπὸ τὸν ἀείμνηστο συνταγματάρχη Χριστόδουλο Τσιγάντε, ἔλαβε μέρος στὴν ἄτυχη παροδικὴ ἐπιχείρησι στὰ Δωδεκάνησα καὶ στὴ Σάμο.

Σημαντικὸ, λοιπόν, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1943 ὁ Σφόρτσα, ὕστερ' ἀπὸ πρόκλησι τοῦ Βάσσου Βλαβιανοῦ, ἐδήλωσε στὴ Νέα Ὑόρκη, μιλώντας γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἰταλίας, τὰ ἐξῆς: «Ἐδῶ θέλω νὰ διασαφηνίσω ἓνα σημεῖο. Ὁ ὅρος ἐθνικὴ ἀκεραιότης τῆς Ἰταλίας δὲν συμπεριλαμβάνει τὰ Δωδεκάνησα, διότι εἶναι πρόδηλον ὅτι τὰ Δωδεκάνησα εἶναι ἐντελῶς ἑλληνικὰ ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς. Δὲν ἀνήκουν, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, εἰς τὸ ἰταλικὸν συγκρότημα καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ὀμιλῇ διὰ τὰ Δωδεκάνησα ὡς μέρους τῆς ἰταλικῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος». Τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ Σφόρτσα, ὅταν οἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἀρνοῦνται νὰ θίξουν τὸ θέμα, καὶ λίγες ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὴν μετάβασή του στὴν Ἰταλία, ὅπου ἔλαβε μέρος ὡς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακείου στὴν κυβέρνησι τοῦ στρατάρχου *Badoglio* καὶ ἀργότερα στὴν κυβέρνησι τοῦ *Ivanoe Bonomi*, καὶ τέλος, μετὰ τὸ 1945, ὡς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν στὴν κυβέρνησι τοῦ ἔξοχου ἡγέτη τῆς Ἰταλίας *Alcide de Gasperi*.

Τὰ πρακτικὰ τῆς δημόσιας συζητήσεως, ποὺ εἶχε ὀργανώσει στίς 24 Ἰουνίου 1943 στὴ Νέα Ὑόρκη ἡ ἐταιρεία τοῦ «Ἐλευθέρου Κόσμου», πρακτικὰ ποὺ περιέχουν τὴν ὀμιλίαν τοῦ Σφόρτσα γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἰταλίας καὶ τὴ δήλωσή του γιὰ τὰ Δωδεκάνησα, δημοσιεύθησαν στὴν ἀμερικανικὴ ἔκδοσι τοῦ περιοδικοῦ «Free World» καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσι τοῦ περιοδικοῦ «Ἐλεύθερος Κόσμος», στὸ τεῦχος τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1944. Μιὰ ἀγαθὴ σύμπτωσι τὸ θέλησε νὰ δημοσιευθεῖ στὸ ἴδιο τεῦχος μιὰ ὀμιλίαν ποὺ εἶχα κάνει τὸ 1943 στὴν Ἀλεξάνδρεια ὑπὸ τὸν τίτλο «Τί ὀφείλει στὴν Ἑλλάδα ἡ διεθνὴς δικαιοσύνη». Καὶ στὸ ἴδιο τεῦχος ὑπάρχει μιὰ ἔκκλησι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβόλου ἀπὸ τὰ βουνὰ

τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ μιὰ μελέτη τοῦ Βάσου Βλαβιανοῦ, ποὺ ἦταν προφητικὴ γιὰ τὴν ἐξέλιξη ποὺ πῆραν τὰ πράγματα μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον. Λέει στὴ μελέτη του αὐτῆ, ὅτι («ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τοὺς πολέμους τῶν Σταυροφοριῶν, κανεὶς ἄλλος μεγάλος πόλεμος ἀπὸ ὅσους ἔχει γνωρίσει ἕως τώρα ἢ ἀνθρωπότης, δὲν ἔχει συνδεθεῖ μὲ καθαρῶς ἰδεολογικὰς ἀντιθέσεις ὅσο ὁ σημερινός»), ἀλλὰ καταλήγει στὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις: «Ἐφ' ὅσον παρήρηχοτο ὁ καιρὸς καὶ ἡ νίκη τῶν συμμαχικῶν ὄπλων ἐγένετο βεβαία, ὁ τόνος τῶν ἰδεολογικῶν διακηρύξεων ἤρchiσε νὰ χαμηλώνῃ. Αἱ ὑποσχέσεις πολιτικῆς ἐλευθερίας διὰ τοὺς λαοὺς καὶ δημοκρατικῆς ἰσότητος διὰ τὰ ἔθνη ἤρchiσαν νὰ λησμονοῦνται... Μόνον ἐὰν ἀλλάξῃ σημαντικὰ ἡ σημερινὴ νοοτροπία τῆς διπλωματίας τῶν μεγάλων ἐθνῶν, θὰ ἐπικρατήσουν αἱ ὑγιεῖς ἀρχαὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ὀργάνωσιν τοῦ κόσμου, διὰ τὸν θρίαμβον τῶν ὁποίων ἐπολέμησαν οἱ λαοὶ τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων καὶ μόνον δύναται νὰ βασιθεῖ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐημερία. Ἀλλοιῶτικα, μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος τῆς ἰσορροπίας τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν προνομίων τῶν μεγάλων, ὁ κόσμος δὲν θὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἓνα ἠφαίστειον ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ὁ πόλεμος αὐτός, τοῦ ὁποίου εἶδαμε πόσον σαφεῖς ἦσαν ἐξ ἀρχῆς οἱ ἰδεολογικοὶ σκοποὶ, θὰ ἔχῃ χαθῆ μετ' ὀλίγον ὀριστικῶς ἀπὸ ἰδεολογικῆς ἀπόψεως...».

Ἡ Βάσος Βλαβιανὸς δὲν σταμάτησε ποτὲ νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια ἀγωνίζεται συνεχῶς γιὰ τὸ Κυπριακόν. Καὶ ὅταν τὸ 1978, ἂν θυμᾶμαι καλά, ὁ πρόεδρος Κάρτερ ἀποφάσισε νὰ ἄρει τὸ ἐμπόριο γιὰ τὴ χορήγησιν ὄπλων στὴν Τουρκία, ὁ Βάσος Βλαβιανὸς ὀργάνωσε μέσα σὲ λίγες μέρες τὴν μεγάλη καὶ περιφνημὴ πορεία πρὸς τὸν Λευκὸ Οἶκο.

Ἀγαπητὲ Βάσο, εἶμαι εὐτυχῆς ποὺ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ προλογίσω τὴν ὁμιλία σου. Θυμᾶμαι τὴν ἐποχὴ ποὺ γνωρισθήκαμε. Ἦταν τὸ ἔτος 1919. Θυμᾶμαι τὸ σπίτι σου στὴν ὁδὸ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Θυμᾶμαι τὸν πατέρα σου. Θυμᾶμαι τὶς ἐλάχιστες κοπέλες ποὺ εἶχαμε συμφοιτήτριες. Θυμᾶμαι—καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θυμᾶσαι κ' ἐσὺ—ἐκείνη ποὺ μᾶς εἶχε κάνει ἰδιαιτέρη ἐντύπωση. Ἦταν ἓνα ἔτος πάρα πάνω ἀπὸ μᾶς στὴ Νομικὴ Σχολή. Ἦταν ἡ ἀλησμόνητη Ἀγνή Ρουσοπούλου, μιὰ ὁμορφὴ καὶ λεπτὴ τότε κοπέλλα, ποὺ στὴ ζωὴ της ἀγωνίσθηκε πάντοτε γιὰ τὸ δίκαιο καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια. Εἶχα τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ τὴν δῶ νὰ συνεργάζεται μαζί μου στὸ διάστημα τῆς τελευταίας ἐπτάχρονης δικτατορίας. Σὲ παρακαλῶ νὰ πιστέψεις ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμή μὲ κατέχει βαθύτατη συγκίνηση. Ὅσο θὰ ζοῦμε δὲν θὰ πάφουμε ποτὲ νὰ εἶμαστε φίλοι καὶ νὰ ἀγαποῦμε καὶ νὰ σεβόμαστε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.